

 AMALIA LEVANONI**

çev. KURBAN DURMUŞOĞLU***

 10.53718/gttad.1164113

ÖZ

Paradigmatik tarihsel olaylar ve anlatılar, insanların kolektif hafızasını ya da insanların kolektif olarak yaşamaya ve düşünmeye çağrıldıkları kodları düzenler ve şekillendirir.¹ Böylece, ilkel mitolojik gelenekler insanların kozmolojik düzene ve bu düzendeki yerlerine dair algılarını şekillendirmiş ve paradigmatik tarihsel olaylar halkların tarih ve kimlik yasalarını ifade eder hâle gelmiştir.² Nüfuz sahibi gruplar, ait oldukları toplumlarının geçmişini yaratma sürecine aktif olarak katılmaktadırlar. Bu gruplar arşiv kayıtlarını, önceki nesillere ait edebî belgeleri kopyalayıp kısaltmakta, toplumsal düzeni ve kendi konumlarını destekleyen bir hafıza inşa etmek için akıcı sözlü gelenekleri ve efsanevî anlatıları korumaktadırlar.³ Yine onlar, sosyal ve siyasî çıkarlarını ve amaçlarını güvence altına almak için gerektiğinde, belgeleri ve sözlü gelenekleri revize eder, değiştirir ve yorumlarlar. O halde hafıza, sürekli değişen bir süreç içinde farklı zaman noktalarında farklı şekilde işler.⁴ Bu bağlamda, geçmiş anlatıların, imgelerin ve mitlerin revizyonları ve yorumları, güçlü grupların konumlarını nasıl inşa ettiklerini, meşruiyet ve otorite iddialarını nasıl dile getirdiklerini araştırmak için yararlı kaynaklardır.⁵ Mısır hakimi Memlûkler (648-923/1250-1517) ile Irak ve İran İlhanlı Moğolları arasında 25 Ramazan 658/3 Eylül 1260 tarihinde gerçekleşen Ayn Câlût Savaşı, “Golyat Baharı” veya Harod Baharı (Filistin’de Baysan’ın kuzeydoğusunda) o zamanlar da bile önemli bir tarihî dönüm noktası olarak görülüyordu. Bu savaş, İslam’ı yenilmez bir putperest düşman tarafından yok edilme tehlikesinden kurtaran bir olay olarak kabul edildi.⁶ Efsanevî unsurlar çok geçmeden savaşın tarihî kayıtlarına dâhil edildi ve sonraki nesillerin birçok kroniğinde korundu. Kronik yazarlarının savaşla ilgili anlatımlarında zaman zaman farklılıklar ortaya çıkar; bazı figürler ve efsanevî ayrıntılar vurgulanırken diğerleri gizlenir, böylece dolaylı olarak yazarların olaya ilişkin yorumları ve benzer çağdaş meselelere ilişkin duruşları ortaya çıkar. Memlûk tarih literatüründe Ayn Câlût Savaşı’na paradigmatik bir tarihsel olay statüsü verilmiştir. Bu nedenle, olayların gerçekleştiği zamanın çok ötesinde, Memlûk ve din bilgini seçkinlerinin (‘ulemâ’nın) meşruiyet, otorite ve güç üzerine süregelen söylemlerdeki duruşlarını veya iddialarını ifade etmeleri için alakalı ve geçerli bir araç olarak kaldı. Arap tarihçiler bugüne kadar İslam tarihi üzerine yaptıkları incelemelere monografiler ve özel bölümler ayırırken, İslam’ın Orta Çağ’daki düşmanları olan Moğolları, Hıristiyanlığın müttefiki ve Batı emperyalizminin kolu olan Siyonist düşmanla özdeşleştirerek çağdaş bir yorum sunuyorlar. Bu makale, efsanevî ve paradigmatik unsurların Ayn Câlût Savaşı’nın çeşitli tarihsel anlatılarındaki yansımalarını incelemekte ve bunların güçlü gruplar, özellikle de Memlûkler ve ulemâ tarafından sosyal ve siyasî çıkarlarını müzakere ettikleri güç, tabakalaşma, meşruiyet ve otorite konularına ilişkin söylemlerinde nasıl kullanıldığını göstermektedir.

* Amalia Levanoni, “The Battle of ‘Ayn Jâlût: A Paradigmatic Historical Event in Mamlûk Historical Narratives”, *Ulrich Haarmann Memorial Lecture*, C. 11, Berlin, 2014, ss. 1-26.

** Prof. Dr., University of Haifa, Department of Middle Eastern History, Hayfa/İSRAİL, E-Posta: levanoni@research.haifa.ac.il, **ORCID ID:** 0000-0002-3670-1947.

*** Arş. Gör., Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Bayburt/TÜRKİYE, E-Posta: kdurmusoglu@bayburt.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0001-5847-1209.

¹ Jeffrey K. Olick ve Joyce Robbins, “Social Memory Studies: From ‘Collective Memory’ to the Historical Sociology of Mnemonic Practices”, *Annual Review of Sociology*, C. 24 (1998), s. 122.

² Olick ve Robbins, *age*.

³ Olick ve Robbins, *age*, s. 127-128.

⁴ Olick ve Robbins, *age*, s. 116.

⁵ Olick ve Robbins, *age*, s. 130.

⁶ İmâdüddin İsmâ‘îl Ebû’l-Fidâ, *el-Muhtasar fi ahbâri’l-beşer*, Kahire t.y., C. 3, s. 205.

AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR TARİHSEL OLAY

Anahtar Kelimeler: Ayn Câlût Zaferi, Memlûkler, Moğollar, Baybars, Kutuz, Kitbukâ.

THE BATTLE OF 'AYN JÂLÛT: A PARADIGMATIC HISTORICAL EVENT IN MAMLÛK HISTORICAL NARRATIVES

ABSTRACT

Paradigmatic historical events and narratives organize and shape people's collective memory, or the codes according to which people are called upon to live and think collectively. Thus, primordial mythological traditions have shaped people's perception of the cosmological order and their place in it, and paradigmatic historical events are seen as expressing the laws of peoples' history and identity. Influential groups have been actively involved in creating their community's past. They copy and abridge archival records, literary documents from previous generations and preserve fluid oral traditions and mythical narratives to build a memory that buttresses the social order and their position in it. When it necessary, they also revise, change and interpret documents and oral traditions to secure their social and political interests and purposes. Memory, then, works differently at different points of time in an ever-changing process. In this context, revisions and interpretations of past narratives, images and myths are useful sources for exploring how powerful groups build their position and articulate their claims for legitimacy and authority. The battle of 'Ayn Jâlût, the "Spring of Goliath", or Harod Spring (to the northeast of Baysan in Palestine) between the Mamlûks, the rulers of Egypt (648–923/1250–1517), and the Mongols of the Ilkhanate of Iraq and Persia, which took place on the 25 Ramađân 658/3rd of September 1260, was already viewed an important historical landmark at the time. It was considered an event that saved Islam from the danger of annihilation by an undefeated heathen enemy. Mythical elements were soon included in the historical records of the battle and were preserved in many chronicles of later generations. Occasionally, differences appear in the chroniclers' accounts of the battle, where certain figures and legendary details are highlighted and others obscured, thus indirectly revealing the writers' interpretations of the event and their stance on analogous contemporary issues. In Mamlûk historical literature the Battle of 'Ayn Jâlût was conferred the status of a paradigmatic historical event. As such, it remained a relevant and valid vehicle far beyond the time the events took place for the Mamlûk and religious learned elites ('ulamâ') to express their stance or claims in ongoing discourses on legitimacy, authority and power. To this day Arab historians devote monographs and exclusive chapters in their treatises on the history of Islam, while giving it a contemporary interpretation identifying the Mongols, the medieval enemies of Islam, with the Zionist enemy, Christianity's ally and the arm of Western imperialism. This article examines the reflections of legendary and paradigmatic elements in the various historical accounts of 'Ayn Jâlût battle and shows how they were used by powerful groups, especially the Mamlûks and the 'ulamâ', in their discourse on issues of power, stratification, legitimacy and authority through which they negotiated their social and political interests.

Keywords: 'Ayn Jâlût, Mamlûks, Mongols, Baybars, Qutuz, Kitbughâ.

GİRİŞ

(Savaş ve Tarihsel Arka Planı)

Moğol İmparatorluğu, Cengiz Han'ın (ö. 1227) önderliğinde Avrupa-Asya bozkırlarının doğu kesiminde Moğol ve Türk kabilelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Moğollar kısa süre içinde Orta Asya'yı fethederek batıya, Müslüman dünyasına doğru ilerlemeye başladılar. Bu süreç-Müslümanlar açısından-Cengiz Han'ın torunu Hülegü'nün (Hülâgû) 656/1258'de Bağdat'ı ele geçirmesi ve İslam dünyasında dinî otoritenin sembolü olan Abbâsi halifeliğinin sona ermesiyle sonuçlandı.⁷ 657/1259'da Suriye de fethedildi ve Safer 658/Şubat 1260'ta Moğollar, Müslüman toplumun ruhani liderleri olan 'ulemâ'yı da içeren şehrin ileri gelenleriyle yapılan kapitülasyon anlaşmasının bir parçası olarak Dımaşk'a girdi.⁸ Hülegü, Moğol askeri komutanı ve valisi Kitbukâ Noyan'ı bölgedeki Moğol işgalini desteklemek için küçük bir birlikle bırakarak Azerbaycan'a gitti. Suriye'deki Eyyûbî hükümdarlarından bazıları, iktidarlarını korumak ve halkı acı çekmekten kurtarmak için Moğolların savaş çabalarına katılarak onlarla işbirliği yapmayı seçerken, bazıları da Dımaşk Meliki Nâsır Yûsuf gibi onlarla işbirliği yapmak ve onlara direnmek arasında kararsız kaldı.⁹ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ (ö. 774/1373) gibi geleneksel tarihçiler, İslam'ın fethedilen Müslüman ülkelerde tanınan resmî din olmaktan çıktığını belirterek İslam'daki dramatik tarihsel değişime dikkat çekmişlerdir.¹⁰

Asya'daki Moğol fetihlerinden sonra, geriye kalan tek özerk Müslüman rejim Mısır'daki Memlûkler'inkiydi. Dağılan Eyyûbî ordularından ve Moğol kuvvetlerinden önce kaçan Bedevi, Türkmen ve Kürt aşiretlerinden bir

⁷ Mûsâ b. Muhammed el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, Haydarâbâd-Deccan 1954, C. 1, s. 85.

⁸ C. Cahen, "La Chronique des Eyyubids d'al-Makin b. al-'Amid", *Bulletin d'études orientales de l'Institut Français de Damas*, C. 15 (1955-57), s. 173; el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtü'z-Zamân*, C. 1, s. 349-50.

⁹ el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 357-56, 367, 377; Abdurrahmân b. İsmâil Ebü Şâme, *Terâcimu ricâlü'l-karneyn*, Beyrut, 1974, s. 204-5.

¹⁰ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Beyrut ve Riyad 1966, C. 13, s. 202-203, 216-17.

grup savaşçı Mısır'a akın ederek Memlûk ordusuna katıldı. Mısır'a dönenler arasında, Mısır'daki Eyyübî rejimini devirip Memlûklerin iktidarı ele geçirmesine sebep olan isyanı (648/1250) kıskırtan Memlûk seçkin birliği Bahriyye'nin Memlûkleri de vardı. Liderleri Baybars, geleceğin sultanı el-Zâhir, Ayn Câlût Savaşı'nda önde gelen emirlerden biri olacaktı.

Kitbukâ, Golan ve Maveraünnehir'deki Eyyübî kalelerini ele geçirmeye devam ederken, bölgeyi tanımak ve bölgedeki şehir ve köylere ölüm ve yıkım getirerek, erkekleri öldürüp kadın ve çocukları esir alarak halkın kalbine korku salmak için Filistin'in güneyine ve Maveraünnehir'e bir birlik gönderdi.¹¹ Bu kuvvet Gazze'ye kadar ulaştı ve Cemâziyelâhir 658/Mart-Nisan 1260'ta çok sayıda ganimet ve esirle Dımaşk'a döndü.¹² Baybars'a, görevi Moğollar hakkında bilgi toplamak olan bir keşif kuvvetinin komutası verildi. Gazze'ye ulaştığında, Lübnan'daki Bekâ'da bulunan Kitbukâ'yı yaklaşan Memlûk ordusu hakkında uyararak için kuzeye doğru çekilen küçük bir Moğol kuvveti buldu. Kitbukâ'nın ordusu o sırada ya otlatılmak ya da sefer kuvveti olarak çeşitli yerlere dağılmıştı. Kitbukâ'nın ordusu ateş gücü, hareket kabiliyeti ve sayısal üstünlük gibi alışlagelmiş avantajlardan hiçbirine sahip değildi.¹³

Memlûk sultanı el-Muzaffer Kutuz, tam teçhizatlı ve savaşa hazır bir orduyla Kahire'den yola çıktı.¹⁴ Baybars'tan kısa bir süre sonra Gazze'ye ulaştı ve oradan da savaşta tarafsızlığını sağladığı Haçlı Akka'ya yürüdü. Bu hazırlıklar savaşın tarihinin tesadüfî olmadığını göstermektedir: Ramazan'ın 27'sine en yakın Cuma veya Müslümanların Kur'an'ın ilk ayetlerinin Hz. Muhammed'e indirildiğine inandıkları *Kadir Gecesi*.

Savaş yerine ulaşan Memlûk kuvvetleri arasında Moğollarla ilk karşılaşan Baybars oldu.¹⁵ Bir tepenin zirvesine çıktı ve Moğol ordusunun çoktan tepenin eteğindeki pınarın başında olduğunu gördü. Onu gören Moğollar tepeye tırmanmaya başladılar, ancak o onlardan kaçtı ve bir günlük yürüyüş mesafesindeki Kutuz'a haber gönderdi ve daha sonra ona katıldı. Halil b. Aybek İbnü'd-Devâdârî (ö. 736/1336'dan sonra) bir Memlûk emirinin torunu olan ve Memlûk davasına sadık kalan Baybars'ın Moğollara saldırma fırsatını "Allah'ın ve İslam'ın rızasını kazanmak ve yaklaşmakta olan Müslüman ordularının gözünde onları küçük düşürmek için kullandı (*li takûn lehu'l-yed el-beydâ'ında Allâh ta-âlâ ve- 'ında al-İslâm va- li-yuşaghghirahum fî a'yun al-juyûsh al-qâdima 'alayhim*)".¹⁶

Savaş 25 Ramazan 658/3 Eylül 1260 Cuma günü şafak vakti başladı.¹⁷ İlk başta Memlûk ordusunun sol kanadı Moğolların sağ kanadı tarafından alt edildi. Kutuz kuvvetlerini yeniden toplamayı başardı ve başarılı bir ikinci saldırı düzenledi, ancak Moğollar toparlandı ve Memlûkler bir kez daha yenilgiye yakındı. Kutuz tekrar toparlandı ve bu sefer, anlaşılan birkaç denemeden sonra, cepheden bir hücumla Memlûkler Moğolları mağlup etti. Kitbukâ'nın savaşta ölmesi Moğol karargahının çöküşüne katkıda bulunan bir faktördü. Memlûk kaynakları Kitbukâ'nın cesedinin savaştan sonra savaş alanında bulunduğunu ve başının Kahire'ye gönderilerek şehir kapılarından birinin yanına asıldığını kaydeder. Savaştan sonra Moğollar her yöne dağıldılar ve çoğu saklandıkları yerlerde ya yerel köylüler ya da Kutuz'un arkalarından gönderdiği Baybars tarafından öldürüldü.

Savaşla ilgili elimizdeki kayıtlar taraflıdır ve genellikle tutarsızlıklar içermektedir. Ancak anlatılardaki bu farklılıklar, yazarın algı ve amacına uygun olarak farklı anlam ve yorumlarla tarihsel öyküye efsanevî unsurların eklenmesi gibi değişimlerin önünü açmıştır. Arap kaynakları Memlûk kayıplarının sayısından bahsetmez, ancak çok sayıda Moğol ölüsünden bahsederler. Memlûk emîri ve tarihçisi ki; 1260'larda Memlûk emîri ve geleceğin sultanı Mansûr Kalâvûn'un (h. 678-89/1279-90) hizmetinde henüz genç bir Memlûk olan Rüknüddîn Baybars el-Mansûrî (ö. 725/1324-25) ve Muhammed İbn Sâlim b. Vâsıl (ö. 697/1298) savaşta Moğolların büyük bir çoğunluğunun öldürüldüğünü kaydederken¹⁸ savaşa Moğol ordugâhından şahit olan emir Sârimüddîn Özbek¹⁹ tüm Moğol ordusunun yok edildiğini iddia etmiştir. Ermeni tarihçi Het'um, savaştan sağ kurtulan Moğolların Küçük Ermenistan'a sığındıklarını anlatır.²⁰ Bazı kaynaklar, Hülegü'nün Kitbukâ'ya takviye olarak 2.000 kişilik yeni bir birlik gönderdiğini, ancak peşlerinden giden Baybars tarafından bu birliğin de kökünün kazındığını belirtmektedir.²¹ Baybars'ın biyografî yazarı Muhyiddîn İbn Abdüzzâhir (ö. 726/1326), efendisinin Moğol takviye kuvvetlerini Hama'nın kuzeyinde mağlup ettiğini anlatır.²² Buna karşılık İbn Vâsıl ve Muhammed İbn Ahmed ez-

¹¹ R. Amitai, "Mongol raids into Palestine (A.D. 1260 and 1300)", *Journal of the Royal Asiatic Society*, C. 119 (1987), s. 236-55.

¹² Ebû Şâme, *Terâcîmu ricâlû'l-karneyn*, s. 204; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. 13, s. 226-27.

¹³ Reuven Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût revisited", *Târîh*, C. 2 (1992), s. 122-130; Reuven Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût", *Encyclopaedia of Islam*, Üçüncü baskı.

¹⁴ Baybars el-Mansûrî ed-Devâdâr, *Zübdetü'l-fikre fî târihi'l-hicre*, Ed. Donald S. Richards, Beyrut 1998, s. 51-52.

¹⁵ Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût Revisited", s. 121-22.

¹⁶ Halil b. Aybek İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürr ve câmi'u'l-gurer*, Ed. Ulrich Haarmann, Kahire 1971, C. 8, s. 49.

¹⁷ Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût revisited", s. 133-41.

¹⁸ Baybars el-Mansûrî, *Zübde*, s. 51; Muhammed b. Sâlim İbn Vâsıl, *Muferricü'l-kürüb fî ahbâr Benî Eyyüb*, nşr. Abdüselâm el-Tedmurî, Beyrut, 2004, s. 292.

¹⁹ Levi Della Vida, *L'invasione dei Tartari in Siria nel 1260*, Roma 1935, s. 366.

²⁰ Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût revisited", s. 143.

²¹ Baybars el-Mansûrî, *Zübde*, s. 51.

²² Muhyiddîn İbn Abdüzzâhir, *er-Ravzü'z-zâhir fî sîreti'l-Meliki'z-Zâhir*, nşr. Abdülazîz el-Huveytur, Riyad 1976, s. 67; el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 366.

AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR TARİHSEL OLAY

Zehebî (ö. 748/1348), Baybars'ın Halep'e ulaştığını ve buradan Dımaşk'ta karargah kurmuş Memlûk ordusuna katılmaya çalıştığını anlatır.²³

Özetlemek gerekirse, Ayn Câlût zaferi, Moğol istilasının ardından hüküm süren dramatik umutsuzluk atmosferine yanıt olarak abartıldı. Ancak savaştaki Memlûk zaferi olağanüstü bir askeri başarı değildi.²⁴ Memlûk ordusu, asker sayısı ve savaş hazırlıkları bakımından Moğollara göre bazı üstünlüklere sahipken, Suriye'de konuşlu Moğol ordusu büyük Moğol ordusunun sadece küçük bir parçasıydı ve askerler farklı yerlerden aceleyle savaşa gönderiliyordu.

1. Savaş, Tarihsel Açıdan Belirleyici Bir Olay

Moğolların böylesine geniş coğrafi alanları engelsiz bir şekilde fethetmeleri göz önüne alındığında, günümüz Müslümanlarının bakış açısından Ayn Câlût Savaşı, şüphesiz gerçek ve haklı olan dramatik bir durumla bağlantılıydı.²⁵ O zamana kadar Müslüman topraklarının fethi, Müslümanların tarihsel hafızasında, İslam tarihinin başlangıcından beri tanıdığı Hristiyan düşmanla ilişkilendirilmişti. Selâhaddîn (h. 567-89/1172-93) gibi bölgedeki varlıklarını sınırlayan kahramanlarla savaşan Haçlılar, İslâm'ın varlığını tehlikeye atıyor olarak algılanmıyordu. İspanya'nın yavaş yavaş Hristiyanların eline geçmesi ve Avrupa'daki Fatimî dayanaklarının kaybı, özellikle Sicilya'da Hristiyanların temel İslam ülkelerinin bir parçası olarak kabul edilmemesine sebep oldu. Moğollar farklıydı-onların büyük ve acımasız bir güce sahip bir düşman olduğu hissi vardı. İran'daki Harezmî rejiminin (617/1220) ve Ortodoks İslam'da egemenliğin sembolü olarak kabul edilen Bağdat'taki Abbâsi halifeliğinin yıkılması, bu kez Müslüman dünyasının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu izlenimini verdi. Suriyeli bir tarihçi ve Hanbelî bir âlim olan Mûsâ b. Muhammed el-Yûnînî (ö. 726/1326) Bağdat'ın alınmasıyla ilgili duygularını şu şekilde özetlemiştir: "İslam'a bundan daha büyük ve iğrenç bir musibet isabet etmemiştir" (ve *mâ duha 'l-İslâm bi-dâhiye a'zam min hâdhihi 'd-dâhiye ve 'l-lâ'afda*).²⁶ İbn Vâsıl, Mısır'da Kuzey Afrikalıların batıya doğru, bazı insanların da Hicaz ve Yemen'e kaçtığını, kalanların ise düşmanın gelip ülkeyi fethetmesini beklerken büyük bir endişe ve korku içinde olduklarını iddia etmiştir.²⁷ Moğollar tarafından fethedilmemiş olan Batı İslam ülkelerinin siyasî zayıflık içinde olduğu gerçeği, bu dramatik tehlike duygusunu daha da arttırmıştır. Suriye'deki Eyyûbî prenslikleri parçalanmış, yukarıda da belirtildiği gibi bazıları Moğol İmparatorluğu'na katılmıştı. Yeni Memlûk rejimi özerkliğini koruyan tek rejimdi; ancak Memlûklerin Eyyûbîlere karşı gerçekleştirdiği sert darbe ve gruplar arasındaki şiddetli iktidar mücadeleleri nedeniyle o da siyasî olarak istikrarsız görünüyordu.

Kroniklerde İslam'a yönelik Moğol tehdidini dramatize etmek için anlatı stratejileri uygulanmıştır; bunlardan biri de iyi ve kötü arasındaki efsanevi iki kutuplu paradigmatik ayırmadır.²⁸ Moğol ideolojisinin beslediği fikirlerden biri de Tanrı vergisi bir hak olarak Cengiz Han hanedanının evrensel yönetimiydi. Onun otoritesini kabul eden herkes *il*, yani barış ve uyum içinde yaşayan biri olarak kabul edilirken, ona karşı çıkan herkes *yâgfî*, yani kaderi ölüm olan bir asi olarak görülüyordu. Bu aynı zamanda İslami evrensel yönetim kavramıdır. İslami dünya düzeni de benzer şekilde iki kategoriye ayrılmıştır: *Dârü'l-İslâm*, İslam tarafından yönetilen ve bu nedenle barışın hüküm sürdüğü bölgeler ve *Dârü'l-Harb*, İslam kontrolü altında olmayan ve ideal evrensel yönetime ulaşmak için fethedilmesi gereken bölgeler. Buna göre Moğol dünya görüşü, İslam'ın hakikatinin aksine yanlış ve batıl olarak reddedilmiştir. Örneğin Baybars el-Mansûrî, Suriye'de Moğol valisi olarak göreve başladığında *Kitbukâ tâğût*'u put ya da sahte tanrı olarak adlandırmıştır.²⁹ İbnü'd-Devâdârî'ye göre Ayn Câlût Savaşı cesurların korkaklara karşı mücadelesiydi ve sonuçlar, kafirlerin, müşriklerin yenilgisini ve Kur'an taşıyıcılarının zaferini ifade ediyordu.³⁰

İki rakip kültür arasındaki paradigmatik zıtlık, ister Ayn Câlût Savaşı'ndan hemen sonra isterse çok daha sonra yazılmış olsun, tüm Arap kaynaklarında vurgulanmaktadır. Bu kaynaklar, Moğolların hayali niteliklerine ve idarelerine vurgu yaparken onların mağlup halka, özellikle de kadınlar ve çocuklar gibi çaresizlere karşı barbarlıklarının ve acımasızlıklarının üzerinde dururlar.³¹ Açıktır ki; zayıflara merhamet göstermek ve onları, özellikle yöneticiler tarafından korumak, İslam'ın merkezî motifleridir. Düşküne merhamet gösterilmesi ve onların özellikle yöneticiler tarafından korunması, şüphesiz İslam'ın temel motifleridir. Moğol liderler saf olmayan, kaba,

²³ İbn Vâsıl, *Muferricü'l-kürûb*, s. 290; Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve 'l-a'lâm*, ed. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut 2003, C. 14, s. 688.

²⁴ Amitai-Preiss, "Ayn Jâlût Rrevisited", s. 145, 146.

²⁵ Baybars el-Mansûrî, *Zübde*, s. 51.

²⁶ el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtu'z-zamân*, C. 1, s. 85.

²⁷ İbn Vâsıl, *Muferricü'l-kürûb*, s. 290.

²⁸ Yapısalcı yaklaşımın önde gelen savunucularından Claude Lévi-Strauss, insanların sınıflandırmalar, özellikle de karşıtlık çiftleri biçiminde düşündüklerini ve bunları dünyaya yansıtıklarını ileri sürmüştür. Sadece Levi-Strauss'un taksonomi olarak ele aldığı mit ve bilim değil, yemek pişirme, müzik, sanat, edebiyat, kıyafet, görgü kuralları, evlilik ve ekonomi de insanlığın eşleştirme dürtüsünü ortaya koymaktadır. Ona göre mit, çelişkileri ve zıtlıkları çözmek ya da en azından ılımlı hale getirmek için bunlarla uğraşarak bir toplumun dayandığı paradigmatları sağlamlaştırır. Robert A. Segal, *Myth: A Very Short Introduction*, Oxford 2004, s. 113.

²⁹ Baybars el-Mansûrî el-Devâdâr, *Kitâbü't-tuhfeti'l-mülûkiyye fi'd-devleti't-Türkiyye*, ed. Abdülhamîd Şâlihî Hâmîdân, Kahire 1987, s. 43.

³⁰ İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, C. 8, s. 49.

³¹ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, C. 14, s. 680.

kültürsüz ve duyarlılıktan yoksun olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, savaştan sonraki ikinci nesil tarihçilerden Mûsâ b. Muhammed el-Yûnînî (ö. 726/1326) ve İbn Kesîr; Halep şehrinin fethinden hemen sonra, henüz alınmamış olan kaleyi cami minaresinden seyretmek için şehre giren Kitbukâ'nın davranışını şöyle anlatırlar: Kitbukâ camiden çıktuktan sonra kendisini seyreden insanların önünde tuvaletini yapmak için harabe bir dükkâna girmiş. Kitbukâ işini bitirdiğinde adamlarından biri kalçasını pamukla bir kez silmiş.³² Bu tasvir, ötekinin, farklı olanın ve yabancı olanın algılanması temelinde onun eylemlerinden tiksinti uyandırmayı amaçlamaktadır. Kitbukâ'nın eylemleri, Moğolların ne kadar günahkâr olduklarını ve geleneklerinin normatif ve aydınlanmış İslam hukukuna aykırılığını göstermektedir. Müslüman algısına göre, tüm insan bedeni salgıları kirletici olarak kabul edilir ve bunlarla temastan sonra arınma yasalarına kesinlikle uyulmalıdır. Dahası, kişinin mahrem yerlerini teşhir etmesi ve aynı cinsten biri tarafından dokunulması İslam'da büyük günahdır. Bu tasvirdeki paradigmatik zıtlık, Moğol barbarlığı ve pislîği ile karşılaştırıldığında İslam'ın aydınlanmasıdır. Celâleddin Suyûtî (ö. 910/1505), on beşinci yüzyılın sonunda-Moğolların İslam'ı kabul etmelerinden ve İslam'a önemli kültürel katkılarını yapmalarından yıllar sonra Moğolları hâlâ hiçbir şeyi haram saymayan güneşe tapanlar olarak tasvir ediyordu: erkek eti de dâhil olmak üzere tüm hayvanların etini yiyorlardı, genellikle birden fazla erkekle cinsel ilişkiye giren kadınların evliliğini kabul etmediler ve atları bile efendileri kadar barbardı. Arpa hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı ve toynaklarıyla bitki köklerini kazıyorlardı.³³

2. Memlûk-'Ulemâ' Sosyal ve Siyasî Diyalogunda Ayn Câlût

Ayn Câlût zaferi, Memlûkler ve din bilginleri tarafından siyasî amaçları doğrultusunda manipüle edilebildiği için büyütülmüştür. Haklar ile görevler ve genel anlamda güç ve otorite için propaganda amacıyla savaşın anlatısı, farklı zamanlarda yararlı ve ilgili bir çerçeve haline geldi. Savaşın raporları, anlatıcının algısına ve duruşuna bağlı olarak mübalağalar ve efsanevî unsurlarla doludur. İktidarlarının başlangıcında Memlûklerin konumu, kölelik kökenleri ve şiddet yoluyla iktidara gelmeleriyle bağlantılı olarak meşruiyet eksikliğinden dolayı sorgulanmıştır. Bu nedenle İslam davasına adanmış savaşçılar olarak imajlarını yükseltmekle ilgileniyorlardı. Ayn Câlût Savaşı, onların İslam'a bağlılıklarını kanıtlamak ve iktidarlarının meşruiyet temeli için mükemmel bir ortam sağladı. Baybars'ın hamisi ve biyografi yazarı olan İbn Abdüzzâhir, Memlûklerin duruşunu kroniğinde açıkça yansıtmıştır.³⁴ Onun anlatısında göze çarpan şey, âlimlerin yokluğudur. Ona göre zafer Allah tarafından takdir edilmişti ve Memlûk komutanı Baybars bunu savaş meydanında gerçeğe dönüştürdü: “ve bu fetihler onun (Baybars'ın) kılıcıyla (elde edildi) ve bütün bu zafer Allah'tandır ve ondandır [*ve-kâne hâdhâ el-fütûh kulluhu bi-sayfîhi, ve-hâdhâ el-naşr cemî'u mina Allâh ve min indihî*].”³⁵ Memlûk davasına adanmış bir tarihçi olarak Baybars el-Mansûrî de Ayn Câlût zaferinin Allah ile Memlûkler arasında bir ahit olduğu için mühürlendiğinden bahsetmiştir. Allah'ın, Muzaffer Kutuz ve Türkler tarafından Müslümanların başına getirilen büyük bela ve musibeti ortadan kaldırmayı seçtiğini iddia etmiştir. Memlûkler Allah'a biat ettiler ve tam bir niyetle (*akhlâşu al-niyyât*) Kutsal Savaş'ta (*ve-bây'u Allâh 'alâ al-jihâd*) savaşıyorlarına yemin ettiler.³⁶ Baybars el-Mansûrî'ye göre Allah'ı destekleyen ve onun otoritesini sağlamlaştıran (*şeddü azrahu ve-mekkanü emrahu*) Memlûkler olmuştur³⁷ bu da onların yönetme meşruiyetine işaret etmektedir. On dördüncü yüzyılın sonunda yazan ve bir Memlûk emîrinin torunu olan İbrahim İbn Muhammed İbn Aydemir İbn Dokmâk (ö. 809/1403), Memlûklerin İslam'ın savunucuları olarak işlevleri ile bunun mükâfâtı olan yönetim hakları arasında doğrudan bir bağlantı kurmuştur. İbn Dokmâk'a göre Kutuz, emirleri Allah için savaşmaya şu sözlerle çağırmıştır: “...Allah için gerçek bir niyetle savaşın, girişiminiz buna değer (*câhidü fi Allâh bi sıdkî'n-niyye ticâretukum râbiha*)...”³⁸ İslam dinî literatüründe beş farzın yerine getirilmesinin mükâfâtına işaret eden “*icâre râbitası*” ifadesinin zengin bir mecazi anlamı olduğu belirtilmelidir.

Baybars el-Mansûrî, Memlûklerin Ayn Câlût'taki zaferini 648/1249'daki Mansûra³⁹ zaferiyle ilişkilendirmiştir ki bu, o dönemdeki iki başarısından ilkidir. Memlûkler, Eyyübî sultanı Sâlih Eyyüb'un (h. 636-46/1239-49) savaştan önce hastalıktan ölmesi ve başkomutan Fahreddin İbnü'l-Şeyh'in (ö. 646/1249) Frenklerin Mısır ordusuna yaptığı ani bir saldırıda öldürülmesi nedeniyle, Mansûra'da Frenklere karşı bir hükümdar veya komutan olmadan savaştılar.⁴⁰ Bu husus Baybars el-Mansûrî'nin argümanlarını harfî harfine takip eden İbnü'd-Devâdârî tarafından da zikredilmiştir.⁴¹ Yine de İbnü'd-Devâdârî, Ayn Câlût savaşının görgü tanığı olan dedesinden aldığı hikâyeye yeni unsurlar eklemiştir. Özellikle dedesi aşığıdaki hikâyeyi anlatmıştır. Savaştan önce Hülegü'nün mektubunu Kutuz'a götüren Moğol heyetinden, Kutuz'un canını bağışladığı ve Memlûk olarak aldığı Moğol genci, Sultan Kutuz'a bir ok atmış ve bu ok onu ıskalamış ama atını ıskalamamıştı. Sonuç olarak Kutuz

³² İbn Kesîr, *Bidâye*, C. 13, s. 227; el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 85.

³³ Celâleddin el-Suyûtî, *History of the Caliphs*, çev. Henry, Sullivan, Jarrett, Amsterdam 1970, s. 496.

³⁴ İbn Abdüzzâhir, *er-Ravzü'z-zâhir*, s. 64.

³⁵ İbn Abdüzzâhir, *age*, s. 66. Ayrıca bkz. İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, C. 8, s. 49.

³⁶ Baybars el-Mansûrî, *Zübde*, s. 50-51.

³⁷ Baybars el-Mansûrî, *age*.

³⁸ İbrahim İbn Muhammed İbn Aydemir İbn Dokmâk, *Nüzhet el-Nüfus fi Târîhi'l-İslâm*, nşr. Samir Tabbâra, Beyrut 1999, s. 263.

³⁹ Mansûra, Nil deltasında, Memlûklerin Yedinci Haç Seferi'nde IX. Louis liderliğindeki Frenkleri mağlup ettiği bir şehirdir.

⁴⁰ Amalia Levanoni, “The Mamluks' Ascent to Power in Egypt”, *Studia Islamica*, C. 72 (1990), s. 129-32.

⁴¹ İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, C. 8, s. 48.

AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR TARİHSEL OLAY

atından düştü ve hayatı tehlikeye girdi. Emîr Fahreddîn Mâmâ'nın atını alma teklifini hayatından endişe ettiği için reddetti. Bunun üzerine Fahreddîn, kendisinin ölmesi durumunda sadece Müslümanlardan birinin ölmüş sayılacağını, oysa Kutuz'un ölümünün yenilgi ve tüm Müslümanların ölümü anlamına geleceğini söyledi. Sonunda Kutuz Fahreddîn'in atını aldı ve Fahreddîn'e sultanın yedek atlarından biri verildi. Zaferden sonra Kutuz'un arkadaşlarından biri şöyle demiştir: "Siz yaya iken Moğollardan biri sizinle karşılaşsaydı, siz öldürdünüz ve İslam da sizinle birlikte öldü". Kutuz cevap verdi: "Bana gelince, ben cennete giderdim, ama İslam'ın yok olmasına Allah asla izin vermezdi, çünkü sultan Şâlih öldü... ve emîr Fahreddîn İbnü'l-Şeyh'in ordunun başkomutanı ve tüm bunlara rağmen, Allah tek başına İslam'ı umutsuzluktan sonra muzaffer kıldı".⁴² Hiç şüphesiz Kutuz'a atfedilen cevap, Memlûklerin İslam'ı korumak için araçlar olmaksızın tek başlarına ilahi rehberlikle yönlendirildiklerini ima ediyordu. Açıkça görüldüğü üzere İbn Abdüzzâhir, Baybars el-Mansûri, İbnü'd-Devâdâri ve İbn Dokmâk savaştan sonra farklı zamanlarda Memlûklerin görev ve haklarıyla ilgili duruşlarını ifade etmişlerdir: Onların iktidarlarının meşruiyeti ve kaynakları, güçlü ve İslam'a bağlı olduklarından İslam'ı ve Müslümanları korumaları ve desteklemeleri için onları seçen Allah'tan gelmektedir.

Ancak gelenekçi tarihçi İbn Kesîr, Kutuz'un atından düşme olayını önemli farklılıklarla yorumlamıştır. Onun yorumuna göre Kutuz, ismi belirtilmeyen bir emîrin teklif ettiği atı kabul etmemekte ısrarcı davranmış ve sonunda yedek atlarından birine binmiş. Kutuz'un cevabında Mansûra Savaşı da eksiktir. İbn Kesîr'e göre Kutuz'un cevabı, birçok hükümdarın öldüğü ancak Allah'ın İslam'ı korumak için her zaman başkalarını gönderdiği şeklindeydi.⁴³ Abdurrahman İbn İsmail Ebû Şâme (ö. 665/1266), Moğolların yenilgisini bir mucize olarak tasvir eden bir kıtasında bu fikri mecazi olarak yüceltmıştır. Daha sonraki tarihçiler tarafından defalarca alıntılanan dörtlükte, Türklerin ya da Moğollarla aynı ırktan olan Memlûklerin onları yendikleri, çünkü her şeyin (Tanrı'nın iradesiyle) kendi içinde bir zaaf (âfe) barındırdığı ve bu zaafın rolünün onu içten yok etmek olduğu söylenir.⁴⁴ Açıkçası hem yaratılanlar hem de âfe aynı kaderi paylaşmaktadır. Aslında İbn Kesîr ve Ebû Şâme, doğrusal tarihin din olduğu ve kutsallığın döngüsel zamanda yattığı fikrini aktarmışlardır ki, bu fikir sosyolog Mircea Eliade tarafından geleneksel insanlara özgü olarak tanımlanmıştır.⁴⁵ Bu fikre göre, gelenekçiler Ayn Câlût Savaşı'nı ve İslam'daki diğer belirleyici savaşları, İslam için ebedi ilahi takdiri kanıtlayan bir dizi dünyevi işaret olarak gördüler.⁴⁶

Gelenekselci tarihçiler Ayn Câlût Savaşı'nın Bedir Savaşı (3/624) gibi cuma günü ve Ramazan'da gerçekleşmiş olmasına sembolik bir önem atfetmişlerdir. Müslümanların kolektif hafızasında Bedir Savaşı, ardından kurulan İslam devleti için en önemli İslamî savaşı. Peygamber'in takipçilerinin ilk kez sınılandığı ve İslam'ın kâfirlere karşı ilk zaferi olmuştur. Bu savaşta Peygamber ve takipçileri, sadece Mekkeli bir ticaret kervanına saldırmak için hazırlanmış olmalarına rağmen, kendilerinin üç katı büyüklüğünde iyi silahlanmış bir Mekke ordusuyla savaşmışlardır. Mekke ordusunu gören bazı müminler savaşa girmekten korkup evlerine kaçmak isterken, Peygamber bu gelişte Allah'ın elini görmüştü. Mekke ordusunun komutanı, hararetle dua etti ve Allah'a verdiği sözleri tutması gerektiğini hatırlattı. Büyük bölümü bu savaşa ayrılmış olan Kur'an'ın 8. *suresinde*, ilahi takdir motifi müminlerin yardım yakarışlarına bir cevap olarak ortaya çıkar: "Böylece siz Rabbinizden yardım dilediğinizde, O size icabet etti: 'Ben sizi ardı ardına bin meleklerle destekliyorum' diye karşılık verdi".⁴⁷ Ahmed İbn Ali el-Makrîzî (ö. 845/1442), Peygamber'in Bedir Savaşı'ndaki davranışına bir dizi ayrıntıyla atıfta bulunur; bunlar arasında Kutuz'un endişesi ve Allah'a ve İslam'a adanmışlığı, emîrlerinin korkaklığına karşı liderliği ve kararlılığı (aşağıya bakınız), savaştan önce ve savaş alanında örnek liderliği ve cesareti yer alır.⁴⁸

Şelâhaddîn'in özel kâtibi olan İmâdüddîn el-İsfhânî el-Kâtib (ö. 598/1201)⁴⁹, *el-Berku'ş-Şâmi* adlı eserinde Ayn Câlût Savaşı'ndaki zaferi Baybars'a atfetmiştir. Buradaki tartışmamız için daha önemli olan, Baybars'ı geriye dönük olarak İslam'ın büyük kahramanları arasına ve Ayn Câlût'u İslam'ın belirleyici savaşları, büyük Arap fetihleri ve Hittîn Savaşı arasına yerleştirmesidir: "Ve İslam, Sahâbe'den (Peygamber'in sahabeleri) sonra... onun (Şelâhaddîn) ve Nüreddîn Mahmûd İbn İmâdüddîn Zengî gibi adamlar tarafından desteklenmedi...⁵⁰ Çünkü onlar İslam'ı söndükten sonra yenilediler ve İslam'ın binasını (tevhîd) yıkıldıktan sonra kurdular ve onlardan sonra Allah İslam'ı, Moğollar İslam topraklarının çoğunu ele geçirdikten ve insanlar toplumun yeniden canlanacağına dair umutlarını yitirdikten sonra geldiği için durumu daha mucizevi olan hükümdar Zâhir Rûknüddîn (Baybars) ile destekledi. Moğolları dağıttı ve İslam topraklarını güvence altına aldı ve kıyıda kalelerin çoğunu Frenklerden

⁴² İbnü'd-Devâdâri, *age*, s. 50.

⁴³ İbn Kesîr, *Bidâye*, C. 13, s. 225.

⁴⁴ Ebû Şâme, *Terâcîmu ricâlî'l-karneyn*, s. 208; el-Yünîni, *Zeyl Mir'âti'z-zamân*, C. 1, s. 367; Celâleddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara fi târihi Mısır ve'l-Kâhire*, nşr. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Kahire 1998, C. 2, s. 34; Yûsuf İbn Tağrıberdî, *el-Nücümü'z-zâhire fi milûki Mısır ve'l-Kâhire*, Kahire, t.y., C. 7, s. 82.

⁴⁵ Mircea Eliade, *Myth and Reality*, çev. Willard R. Trask, New York 1968, s. 82.

⁴⁶ Robert A. Segal, *Theorizing about Myth*, Boston 1999, s. 150-51.

⁴⁷ Kur'an, *Sûre* 8: 5-9.

⁴⁸ Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *Kitâbü's-sülûk li-marifeti düveli'l-Mülûk*, ed. Muhammed Mustafa Ziyâde, Kahire 1957, C. 1, s. 431.

⁴⁹ Sir Hemilton Gibb, *The Life of Saladin from the Works of 'Imâd al-Dîn and Bahâ'al-Dîn*, Oxford 1973, s. 2-3

⁵⁰ Nüreddîn Mahmûd İbn İmâdüddîn Zengî (h. 540-69/1146-74), Selçuklu İmparatorluğu'nun Suriye Eyaleti'ni yöneten Türk Zengî hanedanının kurucusudur.

aldı".⁵¹ Ali İbnü'l-Esîr el-Cezerî'den alıntı da (ö. 630/1233), Suyûtî Moğol istilasını evrensel ve İslam tarihi bağlamına yerleştirmiştir. Hem İbnü'l-Esîr hem de Süyûtî, başka hiçbir felaketin Moğol istilasıyla kıyaslanamayacağı kanaatindeydi. Tarihçilerin yapabildiği tek karşılaştırma Nebukadnezar'ın Kudüs'e ve İsrailoğullarına yaptığı muameleydi, ancak bu, "iğrenç" Moğolların İslam şehirlerine yaptığı yıkımdan çok uzaktı.⁵² Dünyayı fetheden İskender bile katliam yapmamış ve sadece boyun eğdirmekle yetinmişti.⁵³

'Ulemâ', Moğol fetihlerinin ardından İslam dünyasındaki eski siyasi ve sosyal düzenin çöküşü deneyimine taraf olmuştur. Yeni düzenin doğası ve kendi konumları hakkında belirsizlik içindeydiler ve bu duygularını kroniklerde dile getirdiler. 'Ulemâ'nın liderliği, iyi niyetli ama hatalı hesaplamaların bir sonucu olsa da Dimaşk kapılarının Moğollara açılmasına yol açan eylemlerin sahipleri arasında yer aldıkları için bu dönemde sorgulanmıştır.⁵⁴ Doğal olarak Ayn Câlût Savaşı'ndaki zafer, dinin koruyucuları olarak imajlarını düzeltmek için etkili bir şekilde kullanıldı. Bunun her şeyden önce İslam'ın ilahi takdirini ve gerçek inancı yeniden teyit eden manevi bir savaş olduğunu ve peygamberlerin varisleri olarak onun gerçek kahramanları olduklarını iddia eden bir savaş hikayesi versiyonu dile getirdiler. Olayların görgü tanığı olarak babasının ifadesine dayanan Muhammed b. İbrahim İbnü'l-Cezerî (ö. 748/1348), Ayn Câlût Savaşı sırasında Dimaşk'a hâkim olan kasvet havasını tasvir etmiştir. El-Cezerî, Ramazan ayının ikinci Cuma günü el-Rammâhîn pazarındaki (Mızrakçılar Pazarı) dükkânına giderken el-Hadra pazarından (Yeşil Pazar) geçtiğini ve burada Hristiyanları şarap dükkânlarında, yanlarında bir dizi Müslüman günahkârla birlikte gördüğünü anlatır.⁵⁵ Onu üzen şey Hristiyanların, camide ibadet etmeye giderken yoldan geçenlerin üzerine şarap püskürterek ibadet eden Müslümanlara meydan okumalarıydı. İslam'ın bu kaba şekilde aşağılandığını gören el-Hâc Abdülazîz gibi o da gözyaşlarına boğuldu. Onlar ağlarken Süfî Şeyh Muhammed Hâlidî olay yerine geldi ve ağlamaya gerek olmadığını, çünkü bir saat içinde Muhammed el-Attâr'ı müjdecî olarak göndereceğini söyleyerek onları sakinleştirdi. Bir saat sonra el-Attâr geldi ve onlara Şeyh'in Allah'ın kendisine vahyettiğini söylediğini ve Ramazan ayının ilk cuma günü "tüm peygamberlerin ve azizlerin ruhlarının (*ashâbü'l-enbiyâ ve'l-evliyâ*)"⁵⁶ ve İbrâhîm Halîl, Musa, İsa ve Muhammed Kudüs'teki kayanın üzerinde toplanmış ve Müslümanların Moğollar tarafından başlarına getirilen zorluktan kurtulmaları için Allah'a yalvarmış, ancak geri çevrilmişlerdi. Dün, Ramazan ayının ikinci cuma günü, tekrar bir araya geldiler ve Allah onların yakarışını kabul etti ve Ramazan ayının sonunda Şeyh ve tüm Müslümanların Dimaşk'ta yeni bir Müslüman sultanla kutlama yapacaklarına söz verdi.⁵⁷

İslam'ın ve gerçek Müslümanların acı verici bir aşağılanmanın ardından kâfirlere karşı kazandığı manevi zafer, Ayn Câlût'un hikâyesinin bu versiyonunun odak noktasıdır. Bu hikâyede, bu savaşın İslam tarihindeki önemini ve yerini bağdaştırmak için İslam'ın kozmolojik kavramı anılır. İbnü'l-Cezerî'ye göre İslam, kendisinden önceki tek tanrılı dinlerin meskeni olduğu için gerçek ilahi düzendir. Bu durum, Şeyh Muhammed Hâlidî'nin rüyasında İslam'ın kurtarılması için yalvaran peygamberlerin kronolojik sıralamasında da görülmektedir: Önce tevhidin babası İbrahim, ardından Musa, İsa ve Muhammed. Savaş meydanındaki savaşçılar peygamberler ve azizlerdir ve onların silahları, aynı zamanda İslam için Allah'a aracılık etme güçlerinin kaynağı olan gerçek inançlarıdır. Bilgili şeyhler de aynı bu dünyada güç ve işlev sahibidirler ve bu nedenle, büyük takvaları ve bilgileri nedeniyle Allah ile toplum arasında aracıdırlar. Bu nedenle onlar, İslam ve Müslümanlar için savaşa galip gelen gerçek savaşçılardır, oysa Memlûk savaşçılarından hikâyede açıkça bahsedilmemiştir. İlginçtir ki, İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328) sadık öğrencisi ve gelenekçi âlim ve fakih Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), Allah'ın İslam'ı açık delil (*el-burhân*) ve kılıç üzerine bina ettiğini savunmuştur. Buna göre kutsal savaşın (*cihâd*) ve savaş sanatının (*furûsiyye*) dinî ve askerî olmak üzere iki yönü vardır. Dinî kılıç kesinlikle daha üstündür. Ulemânın topluma önderlik etmek için ihtiyaç duyduğu dinî bilgiyi ve Allah'ın gerçek inancını korumak için kâfirlere ve sapkınlara karşı tartışmalarda kullandıkları mecazi polemik silahını temsil eder.⁵⁸

Gelenekçi tarihçiler Kutuz'a Müslüman bir kültür kahramanına yakışır bir saygınlık atfederler. İbnü'l-Cezerî ve Yûnînî, Kutuz'un kraliyet kökenine ve İslam'ı Moğol tehdidinden kurtarmak için önceden belirlenmiş rolüne dair efsanevî hikâyeyi ortaya atmıştır. Hikâye şöyle devam eder.⁵⁹ Kutuz efendisinin hizmetinde genç bir Memlûk iken, bir gün efendisi ona bir tokat atar ve o kadar şok olur ki bütün gün ağlar ve yemekten kaçınır. Efendisi onu teskin etmesi için bir hizmetkârını gönderdiğinde, ona neden bu şekilde tepki verdiğini sordu. Kutuz, efendisinin

⁵¹ el-İsfahânî el-Kâtib'de alıntılanmıştır: İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb fi ahbâr Benî Eyyûb*, ed. Cemâlüddin el-Şeyyâl, Kahire 1953, C. 2, s. 193.

⁵² el-Suyûtî, *History of the Caliphs*, s. 495-96. Ayrıca bkz. İbn Kesir, *Bidâye*, C. 13, s. 202.

⁵³ el-Suyûtî, *History of the Caliphs*, s. 496.

⁵⁴ el-Mekîn, s. 173; el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 349-50.

⁵⁵ Abdullâh Muhammed İbn İbrâhîm İbnü'l-Cezerî, *el-Muhtâr min Târîhi İbnü'l-Cezerî*, ed. Hızır Abbâs Muhammed Halife el-Minhâvî, Beyrut 1988, s. 257; el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 363-65

⁵⁶ el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, s. 364.

⁵⁷ el-Yûnînî, *age*.

⁵⁸ Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fürûsiyye*, Kahire t.y., s. 4-5, 10.

⁵⁹ İbnü'l-Cezerî, s. 258; el-Yûnînî, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, 368; İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, C. 8, s. 39-40; Muhammed b. Ahmed el-Kütübî, *Fevâtü'l-vefeyât*, Kahire 1866, C. 2, s. 165

AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR TARİHSEL OLAY

kendisine tokat attığı için değil, annesine ve babasına sövdüğü için böyle davrandığını söyledi. Kutuz'un cevabı hizmetkârı hayrete düşürdü, çünkü ortada yanlış bir şey yoktu ve hatta putperestlere lanet etmek normaldi. Kutuz ona köleleştirilmeden önce bir Müslüman ve bir Müslümanın oğlu olduğunu ve amcasının Harizm hükümdarı Mahmûd'dan başka biri olmadığını açıkça belirtti.⁶⁰ Bu hikâye Kutuz'u pagan köle geçmişinden arındırır ve amcası gibi onu da oynayacağı büyük role hazırlar. El-Yûnîni ayrıca Kutuz'un efendisinden, Mısır'daki saygın Kuzey Afrikalı müneccimlerden birinin Kutuz'a kaderinde hükümdar, İslam'ın kurtarıcısı ve Moğollara karşı muzaffer olmak olduğunu söylediğini doğrulayan başka bir hikâye daha aktarır.⁶¹ Genç bir Memlûk iken Kutuz'a hizmet eden askerlerden biri, Allah'ın bir rüyada Kutuz'a vahyedildiğini ve ona Mısır'ı yöneteceğini ve Moğolları yeneceğini söylediğini ifade etmiştir. Bu arada, bu anekdota göre hizmetçi, efendisinin başını yıkarken rüyayı Kutuz'dan duymuştur.⁶² Açıkçası, rüyalar, astroloji yoluyla geleceği tahmin etmek veya kumu okumak, doğaüstü olana erişim sağlamış ve mitolojik kahramanların Tanrı ile iletişime geçmesini mümkün kılmıştır.

Bu mitolojik motifler klasiktir ve Antik Çağ'dan beri kahraman mitlerinde var olmuştur. Johann Georg von Hahn, Otto Rank, Joseph Campbell, James Frazer ve Lord Raglan gibi antropologlar, yorumlarındaki farklılıklara rağmen kahraman mitleri arasında benzerlikler veya tek tip bir model aramışlardır.⁶³ Kahraman-örüntü mitinde hikâye, kahramanın geçmişi ile bugün arasındaki ilişkiyi betimleyen "açığa çıkma ve geri dönme formülü"ne⁶⁴ dayanır. Kahraman genellikle kraliyet kökenlidir, hayatı tehdit altındadır (bu, çocukluğunda eve dönene kadar gizli tutulacak travmatik bir olaydır), kaçırılır ve koruyucu ebeveynler ya da hayvanlar onu yetiştirir. Erkekliğe ulaştığında evine döner, savaşır ve kendisine zulmedenleri ve toplumunun düşmanını yener; yani kendisi ve toplumu için acı çeker ve sonra kral olur. Daha sonra tanrıların ya da topluluğunun gözünden düşer ve genç yaşta ölür. Çocukları, eğer varsa, onun yerine geçmez. Bedeni gömülmez ama bir veya daha fazla kutsal kabri vardır.⁶⁵ Kutuz hakkındaki efsanevi hikâyeler bu kahraman efsane modeline tam olarak uymasa da yine de birçok benzerlikleri vardır. Efsanevi hikâyeler Kutuz'u anne tarafından kraliyet mensubu Müslüman bir aileye yerleştirir. Amcasının krallığı Harizm, Kutuz'u esir alıp köle pazarında satan Moğollar tarafından ele geçirilmiştir. Bir Memlûk olarak, Memlûk Mısır'ında bir Memlûk emîri olan efendisi tarafından yetiştirildi. Bir köle ve putperest olarak görüldüğü için çocukluğu boyunca zorluklar çekmiş, ancak doğrudan ilahiyatçılar veya kahinler tarafından kendisinde somutlaşan bir kahramanın büyüklüğü hakkında bilgilendirilmiştir: Müslüman bir ülkede iktidara ulaşacak, korkunç putperest Moğol düşmana karşı savaşıp kazanarak Müslüman toplumunu kurtaracak ve İslam'a karşı işlenen suçun ve kraliyet akrabalarının ölümünün intikamını alacaktır. Savaşın sona erdirilen Kutuz'un mezarı, kendisinden sonra hüküm süren Baybars'ın mezarını gizlemesine ve oğullarını sürgüne göndermesine kadar bir ibadet yeri oldu.⁶⁶

Ayn Câlût'un anlatısında 'ulemâ' tarafından doğru yönetim ve kaynakların paylaşımı kavramlarını ifade etmek için istismar edilen bir diğer konu da savaşın finansmanı için alınan vergiydi. On beşinci yüzyıl ahlak tarihçisi ve Memlûklerin keskin bir eleştirmeni olan⁶⁷ el-Makrîzî, tanıklığına göre olaya katılan İbn Vâsıl'a dayanarak, Sultan Kutuz'un Moğollara karşı savaşı finanse etmek için geçici bir vergi alınması konusunda Şâfiî Başkadısı Bedreddin es-Sincârî'nin hukukî görüşünü sorduğunu anlatır. Toplantıda hazır bulunan Şeyh İzzeddin Abdülselâm, özel bir vergi alınmasına ancak hazinenin boş olması ve Memlûklerin halktan sadece silahları ve atlarıyla ayırt edilmesi şartıyla izin verildiğini savunarak Kutuz'un talebini reddetti. Ancak o zaman Memlûkler, verginin adil kabul edileceğini savundu.⁶⁸ Suyûtî, Memlûklerin mallarını ve lüks eşyalarını da sattıktan sonra savaş için vergi almanın yasal olacağını eklemiştir.⁶⁹

Makrîzî'nin bu görüşmeye dair kaydında ve Kutuz'un Memlûkleri savaş meydanında kendisine katılmaya teşvik etmek için kullandığı argümanlarda açık bir bağlantı vardır. Makrîzî, Kutuz'un emîrlere korkaklıkları ve Moğollarla karşılaşmaktan korktukları için onları azarlayan bir konuşma yapmasını sağlar: "Ey Müslümanların emîrleri! Hazinenin parasını tüketiyorsunuz ve kutsal savaşlardan nefret ediyorsunuz. Ben ileri gidiyorum ve kim Kutsal Savaşı seçtiyse bana katılsın, kim seçmediyse evine dönsün. Ancak Allah onu gözetleyecektir, çünkü Müslüman kadınlara karşı işlenen suçların sorumluluğu geride kalanların omuzlarındadır".⁷⁰ Gece sultan atına bindi, orduya yürüyüş emri verdi ve Moğolları tek başına karşılayacağını iddia etti. Emîrlere ancak o zaman

⁶⁰ Harezmi hanedanı, Türk Memlûk kökenli Fars asıllı Sünni Müslüman bir hanedandı. Hanedanlık, Yüksek Orta Çağ boyunca, 469-628/1077-1231 yılları arasındaki yakın dönemde Büyük İran'ı yönetmiştir.

⁶¹ İbnü'l-Cezerî, s. 258; el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtu'z-zamân*, C. 1, 368; İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürrer*, C. 8, s. 39-40; el-Kütübî, *Fevâtü'l-vefeyât*, C. 2, s. 165.

⁶² el-Yûnîni, *Zeyl Mir'âtu'z-zamân*, C. 1, s. 31; İbn Kesîr, *Bidâye*, C. 13, s. 226.

⁶³ Bu teorilerin tartışılması için bkz. Segal, *Theorizing about Myth*, s. 117-134.

⁶⁴ Segal, *age*.

⁶⁵ Lord Raglan, *The Hero*, Rank et al., *In Quest of the Hero*, New York, 1949, s. 137-56.

⁶⁶ İbn Kesîr, *Bidâye*, C. 13, s. 226; el-Kütübî, *Fevâtü'l-vefeyât*, C. 2, s. 165.

⁶⁷ el-Makrîzî, *Sülûk*, C. 1, s. 417, Dipnot no. 1.

⁶⁸ el-Makrîzî, *age*, s. 416-17; İbn Tağrîberdî, *Nücüm*, C. 7, s. 72-73; Muhammed b. Ahmed İbn İyâs, *Bedâ'i'u'z-zühür fi vekâ'i'd-dühür*, ed. Muhammed Mustafa, Kahire, 1983, C. 1/1, s. 301-302.

⁶⁹ es-Suyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, C. 2, s. 33.

⁷⁰ el-Makrîzî, *Sülûk*, C. 1, s. 429.

istemeyerek de olsa sultana katıldılar (*alâ kurhin*).⁷¹ Makrîzî, Kutuz'un kahramanlığı ve İslam'a bağlılığıyla karşılaştırıldığında Memlûklerin gönülsüzlüğünü diğer tüm tarihçilerden daha fazla vurgulamış ve temelde Memlûklerin yönetim ve kaynaklara ilişkin otorite ve meşruiyetini reddetmiştir. Hiç şüphesiz Makrîzî, Timur Leng (736-807/1336-1405) liderliğindeki Moğol kuvvetleriyle benzer şekilde yüzleşmek zorunda kalan kendi dönemindeki Memlûklere yönelik eleştirilerini dile getirmek için Ayn Câlût Savaşı'nı sonuna kadar kullanmıştır. On dördüncü yüzyılın Moğol kuvvetleri, on üçüncü yüzyıldaki Hülegü'nün kuvvetleri kadar barbar ve yıkıcı olarak tasvir edilmiş ve kolektif hafızaya kazındığı üzere Memlûklerden Ayn Câlût'un zaferini tekrarlamaları beklenmiştir.⁷² Bununla birlikte, sultan el-Nâsır Ferec (h. 801-8/1399- 1405; 808-15/1405-12), rakip bir Memlûk grubu tarafından kışkırtılan bir isyan nedeniyle Mısır'a dönmek zorunda kaldı ve Dımaşk'ı Timur Leng'in yağmalarına bıraktı. Makrîzî'nin, Memlûklerin ulema ve fakihlerin fazla itirazına uğramayan bu sefer için boş yere topladıkları servetler hakkında da ayrıntılı bilgi verdiğini belirtmek gerekir.⁷³ Buna karşın Memlûk ordusunun başkomutanının (*atâbakü'l-asâkir*) oğlu olan Yûsuf İbn Tağrıberdî (ö. 874/1469), sefer vergisi tartışmasını Kutuz'un iktidarı ele geçirmesini ve Memlûk siyasetini meşrulaştırmak için bir araç olarak kullandı. İbn Tağrıberdî'nin iddiasına göre küçük sultan Mansûr Ali (655-7/1257-9), İbn Abdülselem'in vergiye karşı argümanlarını duyduğunda hükümdarlık konusundaki cehaleti ve genç yaşı sebebiyle sessiz kalmıştır. Bunun üzerine, durumun Moğollarla başa çıkabilecek uygun bir sultana ihtiyaç duyduğuna karar verildi.⁷⁴

SONUÇ

Ayn Câlût Savaşı'ndaki zafer, Moğol istilası ve Müslüman dünyasının sembolik dinî lideri olan Abbâsî halifeliğinin sona ermesinin ardından Müslüman dünyasında hüküm süren derin kriz ve umutsuzluğa yanıt veren dramatik bir tarihî olay olarak algılandı. Bu savaş, Memlûk tarih yazıcılığında, meydana geldiği zamanın çok ötesinde paradigmatik tarihsel bir olay statüsü kazanmış, böylece önde gelen elitlerin elinde siyasî bir güç mekanizması olarak önemi vurgulanmıştır. Memlûkler askeri başarılarını siyasî konumlarını meşrulaştırmak için kullanıp, bunu İslam'ı desteklemek ve Müslümanları müdafaa için ilahi olarak seçilmiş rollerine dayandırırken, 'ulemâ' bunu yöneticilerin dünyevi görevleri seviyesine indirmeye çalışmıştır. 'Ulemâ', Allah ile toplum arasındaki aracı manevi rollerini dramatize edip yücelterek, savaştaki zaferi İslam'ın ilahi korumasını kanıtlayan döngüsel olayların bir parçası olarak görmüştür. Bu zaferin Memlûkler açısından sadece askerî bir başarı olmadığını, aynı zamanda İslam'ın ilk başlardaki tecrübesinin yeniden canlanması olduğunu göstermek için başlangıçta var olan İslamî imge ve figürleri ve geçmiş olayları kullandılar. Onlar için bu Peygamber Muhammed'in yolunun bir yansıması ve İslam için ebedi ilahî takdirdi ve dolayısıyla onların alanının bir parçasıydı.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

⁷¹ el-Makrîzî, *age*, Ayrıca bkz. s. 430.

⁷² el-Makrîzî, *age*, C. 3, s. 1033-34, 1035-36, 1039.

⁷³ el-Makrîzî, *age*, C. 3, s. 1036, 1037.

⁷⁴ İbn Tağrıberdî, *Nücum*, C. 7, s. 72-73.

AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR TARİHSEL OLAY

KAYNAKÇA

- AMİTAİ, R., “Mongol raids into Palestine (A.D. 1260 and 1300)”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, C. 119 (1987), ss. 236-255.
- AMİTAİ-PREİSS, “Ayn Jâlût”, *Encyclopaedia of Islam*, Third edition.
- AMİTAİ-PREİSS, Reuven, “Ayn Jâlût revisited”, *Tārīh*, C. 2 (1992), ss. 119-150.
- BAYBARS EL-MANSÛRÎ el-Devâdâr, *Kitâbü't-tuhfeti'l-mülûkiyye fi'd-devleti't-Türkiyye*, ed. Abdülhamîd Şâlih Hâmdân, Kahire 1987.
- BAYBARS EL-MANSÛRÎ, ed-Devâdâr, *Zübdetü'l-fikre fi târihi'l-hicre*, ed. Donald S. Richards, Beyrut 1998.
- CAHEN, C., “La Chronique des Eyyubids' d'al-Makin b. al-'Amid”, *Bulletin d'études orientales de l'Institut Français de damas*, C. 15 (1955-57), ss. 109-184.
- EBÛ ŞÂME, Abdurrahmân b. İsmâil, *Terâcimu ricâlü'l-karneyn*, Beyrut 1974.
- EBÛ'L-FİDÂ, İmâdüddîn İsmâil, *el-Muhtasar fi ahbâri'l-beşer*, C. 3, Kahire t.y.
- ELİADE, Mircea, *Myth and Reality*, çev. Willard R. Trask, New York 1968.
- EL-KÛTÛBÎ, Muhammed b. Ahmed, *Fevâtü'l-vefeyât*, C. 2, Kahire 1866.
- EL-MAKRÎZÎ, Ahmed b. Ali, *Kitâbü's-sülûk li-marifeti düveli'l-Mülûk*, C. 1, ed. Muhammed Mustafa Ziyâde, Kahire 1957.
- EL-YÛNÎNÎ, Mûsâ b. Muhammed, *Zeyl Mir'âtü'z-zamân*, C. 1, Haydarâbâd-Deccan 1954.
- ES-SUYÛTÎ, Celâleddîn Abdurrahman, *Hüsnu'l-muḥâḍara fi târihi Mısr ve'l- Kâhire*, C. 2, ed. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1998.
- ES-SUYÛTÎ, Celâleddin, *History of the Caliphs*, çev. Henry, Sullivan, Jarrett, Amsterdam 1970.
- EZ-ZEHBEÎ, Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Târīhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, C. 14, ed. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut 2003.
- GİBB, Sir Hemilton, *The Life of Saladin from the Works of 'Imâd al-Dîn and Bahâ' al-Dîn*, Oxford 1973.
- İBN ABDÛZZÂHİR, Muhyiddîn, *er-Ravzü'z-zâhir fi sîreti'l-Meliki'z-Zâhir*, nşr. Abdülazîz el- Huveytır, Riyad 1976.
- İBN DOKMÂK, İbrâhîm b. Muhammed b. Aydemir, *Nüzhetü'n-nüfûs fi târihi'l-İslâm*, nşr. Samîr Tabbâra, Beyrut 1999.
- İBN İYÂS, Muhammed b. Ahmed, *Bedâ'i'u'z-zühûr fi vekâ'i'd-dühûr*, C. 1/1, ed. Muhammad Mustafa, Kahire 1983.
- İBN KAYYİM, Muhammed b. Ebî Bekr el-Cevziyye, *el-Fürûsiyye*, Kahire, t.y.
- İBN KESİR, İsmâil b. Ömer Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, C.13, Beyrut ve Riyad 1966.
- İBN TAĞRİBERDÎ, Yûsuf, *el-Nücümü'z-zâhire fi mülûki Mısr ve'l-Kâhire*, C. 7, Kahire, t.y.
- İBN VÂSİL, Muhammed b. Sâlim, *Muferricü'l-kürûb fi ahbâr Benî Eyyûb*, nşr. Abdülselem el-Tedmurî, Beyrut 2004.
- İBN VÂSİL, *Muferricü'l-kürûb fi ahbâr Benî Eyyûb*, C. 2, ed. Cemâlüddin el-Şeyyâl, Kahire 1953.
- İBNÛ'D-DEVÂDÂRÎ, Halil b. Aybek, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer*, C. 8, ed. Ulrich Haarmann, Kahire 1971.
- İBNÛ'L-CEZERÎ, Abdullâh Muhammed İbn İbrâhîm, *el-Muhtâr min Târīhi İbnü'l-Cezerî*, ed. Hızır Abbâs Muhammed Halife el-Minhâvî, Beyrut 1988.
- LEVANONÎ, Amalia, “The Mamluks' Ascent to Power in Egypt”, *Studia Islamica*, C. 72 (1990), s. 121-144.
- OLİCK, Jeffrey K. and ROBBİNS, Joyce, “Social Memory Studies: From 'Collective Memory' to the Historical Sociology of Mnemonic Practices”, *Annual Review of Sociology*, C. 24 (1998), ss. 105-140.

AMALIA LEVANONI

RAGLAN, Lord, *The Hero*, Rank et al., *In Quest of the Hero*, New York 1949.

SEGAL, Robert A. *Theorizing about Myth*, Boston 1999.

SEGAL, Robert A., *Myth: A Very Short Introduction*, Oxford 2004.

VÌDA, Levi Della, *L'invasione dei Tartari in Siria nel 1260*, Roma 1935.

**AYN CÂLÛT SAVAŞI: MEMLÛK TARİH ANLATILARINDA PARADİGMATİK BİR
TARİHSEL OLAY**